

ГРОМАДЯНСЬКА ІДЕНТИЧНІСТЬ В СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Денисюк Світлана Георгіївна
доктор політичних наук,
професор кафедри суспільно-політичних наук
Вінницького національного технічного університету

Формування нових та руйнування традиційних ідентичностей у сучасному українському суспільстві є однією з проблем, від розв'язання якої багато в чому залежить цілісність держави, ефективне реформування економіки, демократизація суспільно-політичних відносин, побудова громадянського суспільства, стабілізація розвитку держави тощо.

Нині такою базовою ідентичністю, яка визначає розвиток та інтеграцію українського суспільства, слід вважати громадянську ідентичність, що в ідеалі передбачає не лише усвідомлення себе громадянином України, але й активну участь у житті суспільства. На думку соціологів, громадянська ідентичність є «1) усвідомленням приналежності до спільноти громадян тієї чи іншої держави, що має для індивіда значущий смисл; 2) феноменом надіндивідуальної свідомості, ознака громадянської спільноти як колективного суб'єкта» [1, с. 349].

Разом із тим, події на Майдані, анексія Криму та воєнний конфлікт на сході України не лише актуалізували почуття патріотизму, відповідальності, активність у прийнятті суспільно-політичних рішень серед громадян, але й засвідчили, що в сучасному українському суспільстві вона має регіональні відмінності (зокрема, в зоні антитерористичної операції є й прихильники федералізації України).

Тому метою дослідження є визначення сутнісних характеристик та чинників формування громадянської ідентичності в сучасному українському суспільстві як інтегративного феномену.

Із теоретичної точки зору, громадянська ідентичність є структурним компонентом соціокультурної ідентичності, в основі якої лежить ідентифікація з суспільством і державою. Вона виступає комплексною

статусно-ідентифікаційною базою для формування масових соціальних практик, що конституюють і відтворюють певне товариство як самостійну і специфічну соціокультурну систему. Громадянська ідентичність завжди фіксується через соціальні практики в конкретних просторах: культурному, соціально-економічному і політичному.

В науковій літературі, як правило, виокремлюють такі сутнісні характеристики громадянської ідентичності:

— громадянська ідентичність формується лише у взаємодії між громадянами та в контексті їх участі в соціальних, політичних, економічних структурах;

— громадянська ідентичність тісно пов'язана з інтелектуальним і етично-моральним розвитком;

— громадянська ідентичність – це холістичне утворення. Вона вимагає здатності як до критичного мислення, так й до емпатії, спонукає громадянина ідентифікувати себе з іншими людьми, які можуть відрізнитися від нього;

— громадянська ідентичність передбачає активну рефлексію, участь в обговореннях щодо найкращого шляху розвитку суспільства і держави [2].

Загалом культура задає ціннісно-нормативну структуру громадянської ідентичності, а її емпіричними індикаторами є ставлення особистості до закону та інших соціальних норм, вагомість таких понять як «патріотизм», «Батьківщина», «справедливість», «відповідальність» та ін.

В соціально-економічному просторі громадянська ідентичність виявляється через відношення і орієнтацію на спосіб організації економічного життя суспільства й систему відповідних об'єктивних і суб'єктивних соціальних диспозицій та відповідних моделей поведінки, оцінки свого економічного становища.

У політичному просторі громадянська ідентичність виявляється у ставленні до політичної системи суспільства, інститутів влади, політичних організацій та лідерів, а також через політичну поведінку та ідеологічні орієнтації.

Стан громадянської ідентичності можна побачити, аналізуючи, наприклад, результати опитувань, проведених Центром Разумкова за період

2001-2013 рр. Зокрема, на питання: «Чи довіряєте Ви політичним партіям?», отримано такі відповіді: повністю довіряють – приблизно 2,5 %, скоріше довіряють – 15 %, повністю не довіряють – від 24 до 48 % [3]. Стосовно довіри до місцевого самоврядування, то повністю підтримують їх діяльність – приблизно 10 %, не підтримують – 30-40 % [4], що свідчить про невисокий рівень сформованості громадянської ідентичності та недовіру до політичних інституцій в зазначений період часу.

Отже, сьогодні громадянська ідентичність в українському суспільстві переживає кризу через зовнішню агресію і внутрішньодержавні проблеми. Громадянська ідентичність знаходиться в процесі формування, чинниками якого є наявні проблеми в державі, цілеспрямований вплив з боку різних суспільних і політичних інститутів та поступове зростання рівня політичної культури громадян.

Місцю і ролі громадянської ідентичності, як чинника розвитку українського суспільства, важливо приділити увагу в подальших наукових розробках, зокрема, в галузі соціологічних, політологічних та психологічних досліджень.

Список використаних джерел

1. Социология : Энциклопедия / Сост. А. А. Грицанов, В. Л. Абушенко, Г. М. Евелькин, Г. Н. Соколова, О. В. Терещенко. – Мн. : Книжный Дом, 2003. – 1312 с.
2. Knepfelkamp L. Lee. Civic Identity : Locating Self in Community / L. Lee. Knepfelkamp // Diversity & Democracy. – 2008. – Vol. 11. – No. 2. – P. 1-3. – Mode of access: <http://www.diversityweb.org/DiversityDemocracy/vol11no2/vol11no2.pdf>. – Title from the screen.
3. Чи довіряєте Ви політичним партіям? (динаміка, 2001-2013) // Центр Разумкова. – Режим доступу : http://razumkov.org.ua/ukr/poll.php?poll_id=82. – Назва з екрана.
4. Чи підтримуєте ви діяльність органів місцевого самоврядування (динаміка, 2006-2013) // Центр Разумкова. – Режим доступу : http://razumkov.org.ua/ukr/poll.php?poll_id=174. – Назва з екрана.

